

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

คนไทยรู้จักคุ้นเคยกับพรหมณ์มาแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีหลักฐานว่าพระเจ้าลิไทยทรงแต่งตั้งพรหมณ์มีนามว่า พระศรีมโหสถ ไว้ในตำแหน่งพระมหาปุโรหิตเพื่อปรึกษาข้อราชการต่าง ๆ รวมทั้งงานพระราชพิธี เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลเป็นต้น ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็มีพรหมณ์สำหรับทำพิธีเพื่อพระเจ้าแผ่นดินผู้ถูกสมมติเป็นเทวราช แม้ในสมัยปัจจุบัน งานพิธีและงานพระราชพิธีก็ยังต้องอาศัยพรหมณ์เป็นผู้ทำพิธีเสมอมา นอกจากนี้เรายังพบว่า วรรณคดีไทยหลายประเภท เช่น วรรณคดีนิทาน วรรณคดีลิลิต วรรณคดีบทละครนอกและวรรณคดีพุทธศาสนา มีพรหมณ์เป็นตัวละคร ทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์ มีความรู้ เชี่ยวชาญในการสั่งสอนวิชาความรู้ทางคนตรีให้แก่ศิษย์ที่มาขอเรียน ดังความว่า

"ฝ่ายเขมรมาถึงที่ท้ายบ้าน
เอาธำมรงค์ทรงนิ้วคันทัน

ก็เข้าหาอาจารย์ที่ศักดิ์สิทธิ์
ให้พรหมณ์ที่คาแสนคำลึงทอง"

พรหมณ์ผู้มีความสามารถ ชำนาญในวิทยาการ สามารถเนรมิตเรือสำเภาจากฟาง สามารถเรียกลมฝนและยิงธนูที่ละเอียดถูก ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

"จะจับบุญพรพรหมณ์สามมาผ
คนหนึ่งชื่อโมราปรีชาชาย
เอาฟางหุงวามนุกสำเภาไค

ไคมาคบกันเล่นเป็นสหาย
มีแยกคานำชำนานในการกล
แล้วแล่นไปในจังหวัดในชักตน

นางนพมาศ, ตำรับตำราศรีจุฬาลักษณ์ (ฉบับหอพระสมุดพระวชิรญาณ (ม.ป.ท., ๒๔๕๗), หน้า ๒๐.

สุนทรภู่, พระอภัยมณี, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. (กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาคาร, ๒๕๑๑), หน้า ๖.

คนหนึ่งมีวิชาชื่อसानน
คนหนึ่งมีนามพราหมณ์วิเชียร
ถือธนูคูศิกนิกทะนง
ธนูนั้นลั่นทีละเจ็ดลูก

รื่องเรียกฝนลมไค้คังใจจง
เทียบรำเรียนสงครามตามประสงค์
หมายจะปลงชีวาปัจจามิตร
หมายใหญ่ทรวงไหนก็ไม่ผิด^๑

ควายเหตุที่พราหมณ์เป็นอาจารย์และชำนาญในวิทยาการ จึงเป็นที่เคารพยำเกรง
แก่คนทั้งหลาย คั้งนั้นตัวละครซึ่งเป็นตัวเอกในวรรณคดีไทยจึงมักแปลงตัวเป็นพราหมณ์ในเวลา
ที่อยู่ระหว่างอันตราย หรือไมค้องการให้ใครจำได้ เช่นพระลอ นางยอพระกลินและนางทิพ-
เกสร เป็นต้น คั้งความว่า

"สวนสมเด็จนฤเบศร์ ทานแปรเพศเป็นพราหมณ์ทรงนามเจ้าศรีเกศ. . ."๒

"เมื่อนั้น
เห็นโฉมเจ้าพราหมณ์งามใสุภา
แล้วจะเป็นยอพระกลินเมียพี่
พระมดีพิชย์ไผหา
กิริยารูปร่างเหมือนนางเมีย
ที่พระชนนีขับเสี้ย"^๓

"แหวดุทธิคิคนแสนสงสารนัก
จึงปลอบมิ่งมณฑาสุมาลัย
จะชวยแปลงโฉมงามเป็นพราหมณ์นอย
เป็นหญิงเที่ยวเคียวโคคทุกลำเนา
ควายเขาวลัดขมิไสกศัลย์รำพันให้
จงหูกใจจงเสี้ยบางไทบ่างเบา
อุยาศรธาสรอยไสกศัลย์เลยโฉมเฉลา
ไอยูไคใครเขาจะกลัวเกรง"^๔

^๑ ดุนทรภู, พระอภัยมณี, หน้า ๑๐..

^๒ ลิลิตพระลอ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. (กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๑๗), หน้า ๗๘.

^๓ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกกรม ๒ เรื่อง ฉบับหอ-
สมุดแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, ๒๕๐๘), หน้า ๔๕๖.

^๔ ว.ถ.ประมวญมารค, นิทานคำกลอนดุนทรภู, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ:
แพรวพิทยา, ๒๕๑๔), ๑:๒๘๗.

แต่กระนั้นยังมีพรหมผู้ทำหน้าที่ถวายคำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาของพระเจ้าแผ่นดิน ประพศิตคนไมคี มีจิตคิดละโมภ ดังเช่น พรหมผู้โรหิตในเรื่องโคบุตร

"ครั้นอยู่มาตาพรหมผู้โรหิต	ครองโลกจิกนิกเจตนาหมาย
เขารามีนุตรบุรุษชาย	เมื่อนั้นตายจากอกไปทุกปี
คิดการศึกษาจะเป็นกระษัตริย์	ผวนสมมุติบ้านเมืองโหเรื่องศรี
ทั้งลูกจะครองนุชพระบุตรี	โคแทนที่พรหมทัตกระษัตรา" ^๑

พรหมผู้ยากไร้ ไม่ทำมาหากินหรือประกอบกร่างงานใด ๆ นอกจากภิกขาจารไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น พรหมผู้ชุก ในมหาเวสสันดรชาดก

เอโก พรหมโณ ยังมีพละจารยพรหมผู้เข่า บังเกิดแต่ขุระกุลเหล่ายัญญุตชุกต์ สืบสันดานสัมพันธ์วงศ์โกษาทิกชาติ เขามีสันนิवासเคหฐานอยู่ในคามเขตละแวกบ้าน ทนบุรีวิรุติกับกสิงคราษฎร์บุรี ฐีแกเป็นคนจนอปริยไรรูชาติยิ่งสจูด หุคตะแควนเคื่อง ชุนของ ภิกขาจริยาย แกกัเทียวภิกขาจารไปปานควยเพศสปรก เปรียบควยวนิพก จนจัดทาล^๒

ในประเทศอินเดีย สังคมแบ่งออกเป็น ๔ วรณะ พรหมอยู่ในวรรณะที่มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนา จนกระทั่งคนทั่วไปถือว่า เป็นเทวดาในหมู่มนุษย์ พรหมมีบทบาทและอิทธิพลมากเพราะพรหมต้องไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่เกิดจนตายให้คนในวรรณะอื่น ๆ และพิธีกรรมทางศาสนาสมัยโบราณคนสามัญอาจทำพิธีเองได้ นอกจากพรหมที่ศึกษาพิธีการบวงสรวงมาโดยเฉพาะเท่านั้น ในที่สุดพรหมจึงผูกขาดการทำพิธีทางศาสนาโดยเด็ดขาดและแต่งตำราขึ้นใหม่หลายเล่ม ส่วนใหญ่พรหมเขียนเพื่อยกย่อง

^๑ ว.ณ.ประมวณมารค, นิทานคำกลอนสุนทรภู่, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๑๑.

^๒ อังคาร กากรุสธา, มหาเวสสันดรชาดก, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพฯ: ศึกษะภักดี, ๒๕๑๒), หน้า ๑๒๖.

และแสดงอภินิหารของคนไว้มากมาย เช่น พราหมณ์ยกย่องวรรณะพราหมณ์ว่า เป็นวรรณะ
 ประเสริฐสุด เป็นพรหมทายาท^๑ พระพุทธเจ้าทรงคัดค้านการถือตัวของพราหมณ์ในคัมภีร์
 ฆราวาสว่า บุคคลใดชื่อว่า เป็นพราหมณ์ เพราะชาติกำเนิดหรือวงศ์ตระกูลถึงความเชื่อของ
 ศาสนาพราหมณ์ก็หาไม่ แต่เป็นพราหมณ์เพราะทรงคุณความดี ประพฤติธรรมตามหน้าที่ของ
 ภัยเหตุที่พราหมณ์เป็นบุคคลที่มีความสำคัญทางศาสนาและถือกันว่า เป็นบุคคลที่อยู่ในวรรณะ
 ประเสริฐสุด จึงทำให้พระพุทธเจ้าทรงแก้ไขความเชื่อนี้ ๆ ของพราหมณ์ให้ถูกต้อง ผู้วิจัย
 จึงใคร่ที่จะศึกษาเรื่องราวของพราหมณ์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกโดยละเอียด

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษารูปร่างและคุณสมบัติของพราหมณ์ตามที่ปรากฏ
 ในคัมภีร์พระไตรปิฎกว่า ในพุทธศาสนา บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะความประพฤติ มี
 เพราะชาติกำเนิดและรูปร่างนอก นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความเห็นของพุทธศาสนาที่ไม่
 สันนิษฐาน ระบบถือชั้นวรรณะ แต่เน้นเรื่องความแตกต่างของบุคคลอันเนื่องมาจากการงาน
 การประณามการบูชาตามแบบพระเวทอย่างรุนแรง รวมทั้งวิธีบำเพ็ญของพราหมณ์บางพวก
 ผู้วิจัยก็ได้ศึกษาด้วย รวมทั้งบทบาทของภิกษุบางรูปที่เคยเป็นพราหมณ์มาก่อนเป็นสงฆ์ว่ามี
 ส่วนทำให้ศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรือง

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเรื่องพราหมณ์ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเท่านั้น ส่วนหลักธรรม
 บางข้อที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พราหมณ์ รวมทั้งพราหมณ์ที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤต จะ
 กล่าวถึงเท่าที่จำเป็น เพื่ออ้างอิงส่วนที่เกี่ยวข้องกับพราหมณ์

---

^๑สยามบรรณสาร เทคโนโลยี สุดคมตปิฎก ที่ฉนิภายาสส ปาฎิกวอโค, มหามกุฏราช-
 วิทยาลัย, ๒๔๗๐), ๑๑:๔๘ ข้อ ๕๑.

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้จะให้ความรู้เฉพาะเรื่องพรหมณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกโดยตรงซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับผู้ของนักศึกษาคนทั่วไป เช่น การเปรียบเทียบพรหมณ์ในวรรณคดีสันสกฤตกับพรหมณ์ในวรรณคดีพุทธศาสนาให้ละเอียดขึ้น อีกหัวข้อหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาก็คือ ความเสมอภาคของระบบวรรณะที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก นอกจากนั้นเรายังได้ทราบวาทหลักพระธรรมคำสั่งสอนของศาสนาพุทธที่ทุกคนไม่ว่าบรรพชิตหรือฆราวาสนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้รวบรวมหลักฐานและข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพรหมณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกโดยละเอียด ตลอดจนหลักฐานจากมานวธรรมศาสตร์ กฎหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของอารยัน รวมทั้งประวัติศาสตร์อินเดียที่นักปราชญ์ของอินเดียและชาวต่างประเทศรวบรวมเรียบเรียงขึ้น เพื่อให้ได้เรื่องราวเกี่ยวกับพรหมณ์และความสำคัญของระบบวรรณะที่มีปรากฏในสังคมอินเดีย แล้วนำข้อมูลมาจัดเรียงเรียงเป็นหมวดหมู่ เพื่อวิเคราะห์และสรุปผล